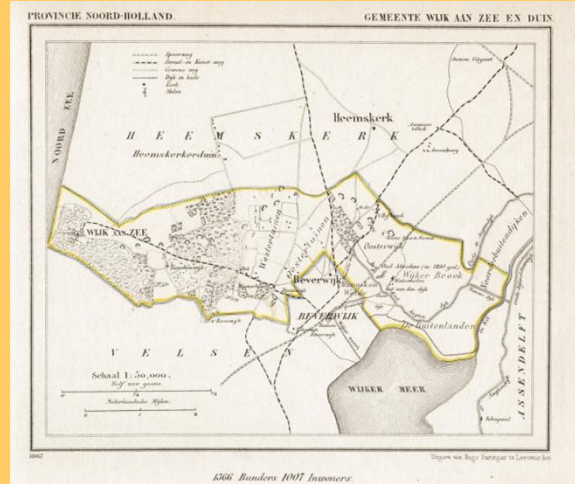


## Wijk aan Zee en Duin

Wijk aan Zee is een dorp dat sinds 1936 deel uitmaakt van de nieuwe gemeente Beverwijk, in de streek Midden-Kennemerland in de provincie Noord-Holland. Wijk aan Zee was samen met het dorp Wijk aan Duin, voordat het onder de gemeente Beverwijk viel, onder de naam Wijk aan Zee en Duin een zelfstandige gemeente. Het dorp heeft circa 2200 inwoners. Wijk aan Zee ligt op één weg na ingeklemd tussen het staalbedrijf Tata Steel (het vroegere Hoogovens), de Noordzee en het Noord-Hollands Duinreservaat.



Gedurende de tiende en elfde eeuw zijn in en rond Wijk aan Zee verscheidene parabool of sikkelduinen gevormd, doordat aanhoudende droogte de kust deed afkalven en zand landinwaarts werd geblazen. In de bassins die deze hoefijzervormige duinen vormden, kon klei uit zee neerslaan, waardoor halofiele planten konden gedijen en na afsterven een veenlaag konden vormen. Met het terugtrekken van de zee en de instroom van zoet water vanuit de duinen veranderden de bassins in relatief vruchtbare duinakkers, geschikt voor menselijke cultivatie. Hoewel verscheidene van dergelijke akkers zijn gevormd, is de centraal in Wijk aan Zee gelegen dorpsweide het enige overgebleven voorbeeld. Wijk aan zee is rondom de weide ontstaan.

Wijk aan Zee wordt voor het eerst genoemd in 1275. Op dat moment is Gerard van Velsen beleend met het schoutambacht van Beverwijk en Wijk aan Zee. Gerard was de moordenaar van graaf Floris V. Gerard van Velsen werd gepakt, gemarteld en ter dood gebracht. Na zijn terechtstelling vervielen zijn goederen aan de grafelijkheid. De heerlijkheid werd daarna beleend door Wolfert van Borssele tot aan zijn dood in 1299. In 1308 werden ze weer beleend aan Jan van Beaumont.

In 1313 werd Wijk aan Zee een hoge heerlijkheid. De ambachtsheer had al het recht om in civiele zaken en over kleine misdaden recht te spreken. Tevens mocht hij plaatselijke ambtenaren aanstellen. Door de verheffing tot hoge heerlijkheid werd ook het recht verleend om halsmisdrijven te berechten en kwam aan hem de volledige plaatselijke macht toe.



Gerard van Velsen



Floris V



Wolfert van Borssele



Jan van Beaumont



Frans van Harencarspel



Joachim Rendorp

In 1397 verviel de heerlijkheid weer aan de graaf bij gebrek aan nakomelingen. Het bleef vanaf die tijd 'grafelijk' bezit.

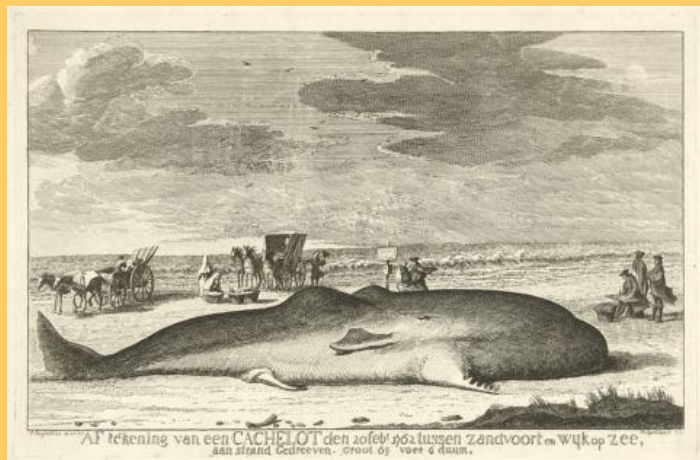
Op 14 november 1730 hebben de Staten van Holland en West-Friesland de heerlijkheid verkocht aan Frans van Harencarspel. Deze was schepen in Amsterdam en bezat een buitenhuis in Beverwijk. Hierdoor kreeg hij het recht om de titel 'Heer van Wijk aan Zee en Duin' te voeren. Tot in de 20<sup>e</sup> eeuw werd de naam gevoerd door zijn erfgenamen, toen de familie Rendorp van Marquette. De hoge jurisdictie kwam al in 1798 te vervallen door de nieuwe staatsregeling.



Ruim voordat Wijk op Zee in 1275 opduikt in de geschriften hadden zich daar al mensen gevestigd. De vallei in de duinen had de nieuwkomers weinig te bieden. Het land werd geteisterd door scherp stuifzand, de grond was moeilijk te ontginnen en nauwelijks geschikt voor de teelt van gewassen. Zelfs naar de maatstaven van die tijd was het een bar en onherbergzaam oord. Maar, de visgronden dicht onder de kust waren rijk aan kabeljauw, schelvis, schol en vooral aan haring. De korte afstand tussen de visgronden en de kust was in

die tijden van levensbelang, want voor de invoering van het kaken was de vis zeer bederfelijk. Ter hoogte van de Hollandse kust kon de vis nog dezelfde dag aan land gebracht worden voor afslag, verwerking en vervoer naar het achterland.

De visserij op de onderscheiden vissoorten was gebonden aan bepaalde gedeelten van het jaar. Zo viste men in de winter op schelvis, ongeveer van november tot februari. In het tijdvak dat volgde, viste men tot mei op schol en kabeljauw. In de voorzomer maakte men jacht op de zalm en de wijting. Vanaf juni tot november stond de visserij geheel in het teken van de haringvangst. Die tak van de visserij werd in de loop van de tijd steeds belangrijker. De



eerste reden was, dat de bevolking van de Hollandse steden geleidelijk toenam en voor die bevolking bestond het voedsel vooral uit bonen, brood en bokking (gerookte haring). Althans, tot aan de komst van de aardappel. De tweede reden was, dat tegen het einde van de 14<sup>de</sup> eeuw men reeds ter zee een deel van de ingewanden verwijderde, het zogenoemde kaken. Dat maakte het mogelijk langer op zee te blijven, grotere ladingen aan land te brengen en vis tot dieper in het achterland te verkopen. In de loop van de tijd maakten de vissers gebruik van haringjagers.

De visserij bracht Wijk op Zee tot grote bloei en het dorp groeide vanaf 1450 uit tot een van de grootste aan de kust van het Noorderkwartier van Holland. Het dorp telde toen niet minder dan 250 haardsteden en 42 zeegaande schepen, waaronder visserspinken, bomschuiten en haringbuizen. De visserij in het dorp bracht niet alleen werk voor de varensgezellen, maar ook aan visrokers, nettenboeters, touwslagers, timmerlieden, voerlieden en beurtschippers. Niet alle vis, die te Wijk op Zee werd aangevoerd, werd gevangen door de eigen vloot. De buitervis had een aanmerkelijk aandeel in de omzet van

de visafslag van het dorp. Die vis kwam voor een groot deel uit de Oostzee en veel bootsgasten uit die omstreken werden destijds oosterlingen genoemd in het dorp.

Tot aan het midden van de negentiende eeuw was Wijk aan Zee en Duin een typisch vissersdorp. Het dorp beschikte echter niet over een haven, en dat betekende in de loop van de negentiende eeuw dat het de concurrentiestrijd met andere vissersdorpen in de regio verloor. Er werd steeds meer gebruikgemaakt van grotere schepen, die niet langer zonder meer op het strand getrokken konden worden zoals voorheen gebruikelijk was. In diezelfde jaren vormde zich een zandbank voor de kust ter hoogte van Wijk op See en de schippers konden het strand nog maar moeilijk bereiken. Alsof dat nog niet genoeg was, stooft de toegang tot het strand bij de uitmonding van de duinbeek, de Rel in 1798 zo goed als dicht, na langdurige verwaarlozing van de helmaanplant op de duinen van de zeereep.



Dat bracht de afvoer van vis en schelpen van het strand ernstig in gevaar. De tegenspoed hield aan, het IJ werd gaandeweg ondieper en men kon nauwelijks nog met de beurtschepen vanaf Beverwijk de vis afvoeren naar het achterland. In 1809 telde het dorp nog maar 2 zeegaande schepen telde en slechts 60 haardsteden. In 1833 hield de laatst overgebleven visser er

mee op. De eigenaar van de boot, schoolmeester Vink, hield de bomschuit nog jaren aan. In 1861 kwam ten slotte het schip in de verkoop. De beroepsvisserij van Wijk op See had afgedaan. Rond 1811 dwong de armoede de inmiddels uitgedunde bevolking om dagelijks door het mulle zand naar Beverwijk te sjokken om te bedelen.



In 1839 schrijft Nicolaas Beets onder de schuilnaam Hildebrand een bundel verhalen over het Hollandse leven. Hij noemt die bundel Camera Obscura. Een van die verhalen draagt de naam Een nurks in de Haarlemmerhout. Het gaat over een vervelende neef, die met zijn onheus aangekondigde bezoek Hildebrand ervan afhoudt te gaan botaniseren in de Breesaap, een



duinvallei net ten zuidoosten van Wijk aan Zee. Blijkbaar was de Breesaap voor de natuurliefhebbers van die tijd een aantrekkelijk gebied met een grote rijkdom aan planten. De nieuwe liefde voor de natuur, samen met de afkeer van de sterk vervuilde steden waar keer op keer de cholera uitbrak, bracht de steeds burger er toe de kust op te zoeken. Daar kon hij frisse lucht inademen, wandelen en baden.

Een nieuwe tijd brak aan en Wijk aan Zee werd van vissersplaats een badplaats. De bevolking ging zich toeleggen op de ontvangst van badgasten. Vooral inwoners van Amsterdam streken er met hun gezin neer. Het tekort aan ruimte werd door de pensionhouders eenvoudig opgelost door aan de voorpuien serres te bouwen die vervolgens als slaappleaats voor de badgasten konden dienen. De Zwaanstraat werd verlengd tot aan het strand. Scheveningen, Noordwijk en Zandvoort waren Wijk aan Zee als badplaats voorgedaan, maar in 1839 verleende het toenmalige gemeentebestuur vergunning voor een badinrichting in de herberg De Moriaan aan de toenmalige Brink. De badinrichting mocht bestaan uit vier gastenkamers, twee badkamers en een badkoetsje. In grote kuipen konden de gasten een bad nemen in het zeewater, dat met sleperskarren in tonnen werd aangevoerd. De badgast, die het aandurfde, die kon zich met de koets naar het strand laten rijden. De voorman bracht de koets tot aan de waterlijn en daar kon de badgast enkele treden afdalen en te water gaan. Wel was hij van de enkels tot en met de polsen en de hals, gekleed in een badpak. Een bad kwam er in die tijden op neer, dat de bader zich enkele malen



onderdompelde in de zee om vervolgens de treden van de badkoets te bestijgen. Het zeewater zou een gezonde invloed hebben, vergelijkbaar met beroemde kuuroorden als Spa en Bath.

Aan het einde van de negentiende eeuw gingen de badgasten uit Amsterdam steeds vaker een eigen zomerverblijf bouwen aan de zuidrand van het dorp. Anderen huurden een huis in Wijk aan Zee voor enkele maanden of weken. De eigenaar-verhuurder en zijn familie woonden dan in het zogenaamde zomerhuis achter de woning.

De aanleg van de spoorlijn van Haarlem naar Alkmaar en de bouw van het station Beverwijk brachten niet alleen de burgerij naar de kust, maar ook de meer gegoede middenstanders en ambachtsslieden. Zij zochten onderdak en van lieverlee kwamen er meer hotels en pensions in Wijk aan Zee. Het uiterlijk van die gebouwen was kenmerkend voor een badplaats uit die tijd. De kamers op de verdiepingen en op de begane grond kwamen uit op balkons en veranda's. Zo konden de gasten, beschut tegen de wind en de felle zon, toch genieten van het uitzicht. Toen nog vooral over de Dorpswei, want de rest van het dorp was toen nog amper bebouwd. Genieten van het uitzicht dus, want al te bruin worden, daar hield de stadsmens niet van. Gezondheid, dat was bepaald niet de reden om de zon te mijden, het was standsbewustzijn. Want wie al te gebruind door het leven ging, kon wel eens een handarbeider of een landarbeider zijn, een boer of een schipper en dat misverstand omtrent hun stand wilden de stedelingen, maar liever vermijden. Een erger gezichtsverlies was toentertijd nauwelijks denkbaar.

Nieuwe groepen in de stad kwamen tot welvaart en ook zij wisten de weg te vinden naar de kust bij Wijk aan Zee. Winkeliers en arbeiders stapten op hun vrije zondag op de pakketboot in Amsterdam en voeren naar de steiger bij Velsen-Noord, toen nog Wijkeroog geheten. Vandaar wandelden zij door de Breesaap en het landgoed Rooswijk over de Bosweg naar de zuidvoet van het Paasduin en zo kwamen zij in Wijk aan Zee. Tegen de avond legden zij dezelfde weg af en voeren terug naar de kade achter het Centraal Station van Amsterdam.



Oorlogsmonument Wijk aan Zee

De Tweede Wereldoorlog en al eerder de economische crisis die daaraan vooraf ging, maakte aan dit alles een eind. De bezetter verklaarde het strand en het duingebied tot Sperrgebiet. In 1942 besloot de bezetter tot een grootscheepse ontruiming van het dorp en in 1944 moest iedereen, die nog was achtergebleven verdwijnen. Het overgrote deel van de inwoners moest in het achterland een onderdak zien te vinden. De jaren na de oorlog gaven een opleving te zien, de stadsmensen keerden terug naar Wijk aan Zee en zochten opnieuw hun intrek in de hotels, de pensions en in de woonhuizen. De vaste bewoners van die huizen paktten hun boeltje op en woonden enkele maanden in het zomerhuis achter op het erf. Het heeft zo nog twintig jaar geduurd, toen was het gedaan met het verblijf van badgasten in het dorp voor enkele dagen, een week of zelfs weken achtereen. De auto werd een bezit van velen in alle lagen van de samenleving en het voertuig bracht verre bestemmingen binnen bereik. Onderweg kon nog wel een regenbui vallen, maar de Spaanse costa's waren zonzeker en wel zo goedkoop. Heel anders dan de wisselvalligheden van de Hollandse kusten. Op de auto volgde de goedkope vakantievlucht. Het vliegtuig legde nog meer vakantiebestemming open voor de badgasten van het noorden.

Het dorp bleef achter, maar niet in arren moede en nog minder in armoede. Dank zij de zomerse verhuur hadden veel inwoners van Wijk aan Zee kans gezien om hun wintervoorraad kolen te kopen. In de jaren die volgden begonnen zij hun zomerhuis te

verhuren en dat stelde de een na de ander in staat om zijn huurwoning te kopen van de eigenaar. Eigen woningbezit werd in het dorp regel, huren een uitzondering. In die zomerhuizen woonden de werknemers, die meewerkten aan de uitbreiding van het Hoogovenbedrijf, nu Tatasteel.



De badplaats Wijk aan Zee bleef nog voortbestaan en zag in de zomermaanden het dorp zo nu en dan volstromen met auto en het strand met badgasten. Tegen het vallen van de avond stroomden die badgasten met hun auto's weer landinwaarts. Een enkeling bleef nog even hangen in de tapperijen en eetgelegenheden van het dorp. Maar dat gebeurde zeker niet op grote schaal. De hereniging van de beide Duitslanden in 1990 bracht het toerisme in Wijk aan Zee een nieuwe slag toe. De voormalige Westduitsers trokken in grote aantallen naar de Oostzeekust en lieten de Noordzee voor wat zij was. Toch heeft Wijk aan Zee tot betrekkelijk kort voor de eeuwwende zijn winkelstand op peil weten te houden, net als de logiesgelegenheden en de uitgaanscentra. Dat is in eerste aanleg het gevolg geweest van de grote uitbreidingen van Hoogovens en later van de ingrijpende modernisering van het productieproces. In verband daarmee zocht veel technisch personeel een tijdelijk onderdak in Wijk aan Zee. Zo kon het gebeuren dat slechts geleidelijk de ene winkel na de andere in het dorp zijn deuren heeft gesloten. Tot er in feite nog maar een winkel voor levensmiddelen is overgebleven. In de laatste jaren dwong de economische toestand tot soberheid en nu is ook de betekenis van Wijk aan Zee als uitgaanscentrum sterk afgenomen. Dat was voldoende reden voor de Dorpsraad van Wijk aan Zee om vast te stellen, dat het dorp nog steeds twee functies heeft, namelijk wonen en recreatie. Maar als het op beleidskeuzes aankomt, dan zou niet de recreatie maar het wonen de doorslag moeten geven, naar de mening van de Dorpsraad. In de jaren zeventig van de twintigste eeuw is aan het langdurig verblijf van badgasten in Wijk aan Zee grotendeels een eind gekomen. Sindsdien ligt voor Wijk aan Zee het zwaartepunt op de dagrecreatie. Op het strand van Wijk aan Zee, dat het breedste is van het vasteland van Nederland, kan men elke zomer een lange rij strandhuisjes vinden, die 's nachts echter niet gebruikt mogen worden (een voorschrift overigens dat in de praktijk vaak genegeerd wordt).

